

Typáře – pečetidla

Garant tematické databáze: **Mysička Martin, Mgr.**, vedoucí SOkA Most, tel.: +420 477 755 901, mysicka@soalitomerice.cz

Vazba na Nová základní pravidla (NZP)

Tematická databáze (TD) „Typáře“ v rámci požadavků na rozšířený popis spadá do NZP - 5.7 Typáře a jejich otisky

Pravidla v této oblasti vycházejí z **metodiky vydané v roce 1996 pro účely celostátního soupisu pečeti, pečetidel a otisků** (Růžek Vladimír: Pečetě. Diferenční příručka pro přechod z programu Pečetě (AS MV ČR) do programu Pečetě (Bach systems s. r. o.). Program pro evidenci a rešerše ze sfragistického materiálu (pečetě, pečetidla a sbírkové odlitky), Praha 2011, 61 s.).

Došlo však k nutným úpravám textu, aby odpovídal funkcionalitám aplikace ProArchiv a NZP. Pokud chcete studovat celý obsah v původní podobě, využijte [odkaz na stažení \(formát pdf\)](#). Aplikace umožňuje rovněž popis razítek a otisků razítek. Metodicky se uplatňuje analogie s pečetidly a jejich otisky. Mnohé položky však nejsou u razítek a jejich otisků uplatňovány! Pojmy byly upraveny do obecnější podoby:

pečet' → otisk typáře

pečetidlo → typář

listina → dokument apod.

Co zapisovat?

Databáze slouží ke katalogizaci typářů, tj pečetidel a razítek.

Stanovení evidenční jednotky

Vymezení typářů z hlediska evidenčních jednotek upravují Pravidla – viz [6. Typáře a jejich samostatné otisky](#).

Úroveň popisu

Lze uplatnit pouze jako **složku** (jen u razítek) nebo **jednotlivost** nebo čistě teoreticky **část jednotlivosti**.

Dále viz NZP - Příloha 4 – Příklady jednotek popisu a úrovní popisu - příklady 5.1 až 5.4.

Majitel typáře

Majitel typáře, je-li znám, je zapisován výhradně formou přístupového bodu do plovoucího okna Přístupové body – role Majitelé typářů – typ korporace / osoba. Vybíráme z nabídky, případně založíme nové heslo dle pravidel o vytváření přístupových bodů.

Ostatní doplňující informace k majiteli typáře (pečetiteli) se zapisují již přímo do detailu formuláře, neboť jsou poplatné popisované archiválii a stávají se tak tedy výhradně součástí jejího popisu. Někdy se může zdát vypisování následujících polí zbytečné (duplikace s údaji v přístupovém bodu), ale je to kvůli kompatibilitě požadavků na celostátní soupis.

Místa vzniku popisovaných jednotek

Místo vzniku popisovaných jednotek je zapisováno výhradně formou přístupového bodu do plovoucího okna Přístupové body – role Místa vzniku popisovaných jednotek (Geografický objekt). Vybíráme z nabídky, případně založíme nové heslo dle pravidel o vytváření přístupových bodů.

Změna identifikace a jiného označení:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Evidenční jednotka + počet:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Ukládací jednotka:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Datace vzniku:

Rok vzniku pečetidla anebo časový rozsah – období, v němž pečetidlo mohlo vzniknout.

Poznámka: letopočet uvedený v opisu či v pečetním poli nemusí vždy znamenat rok vzniku pečetidla, ale může odkazovat např. k roku udělení práva používat pečeť (město) či udělení artikulí (cech). V takovém případě je třeba posuzovat další vlastnosti obrazu (např. letopočet 1530 v barokní kartuši). Rovněž je třeba mít na mysli, že letopočet, který je součástí opisu, byl vyryt již při zhotovení pečetidla, zatímco letopočet v pečetním poli mohl být vyryt dodatečně.

Jiné datace:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Zde je možno uvést např. dataci užívání pečetidla, je-li známá.

(FO) Pohlaví majitele typáře:

(FO) = vyplňuje se jen u fyzických osob

Uplatňuje se pouze u podkategorie „pečetidla“, „pečetě na dokumentech“ a „pečetě - sbírkové odlitky a otisky“.

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb.

(FO) Stav majitele typáře:

(FO) = vyplňuje se jen u fyzických osob

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb.

Rubrika umožňuje zařadit osoby do skupin podle sociálního postavení, jež odpovídají třídní struktuře společnosti středověku a raného novověku. Volba skupin a jejich podskupin byla volena záměrně rámcově, neboť detailní členění není definovatelné vzhledem k značné šíři a proměnlivým stavovským titulům v čase a prostoru. Při nejistotě jednoznačného přiřazení a nechcete-li stav odhadovat, zvolte volbu vždy vyšší obecné specifikace (např. nevíte-li, zda příslušník šlechty náležel k vyšší či nižší šlechtě, volte pouze „šlechta“, podobně např. nelze-li určit, zda měšťan náležel k patriciátu, či byl obchodníkem nebo řemeslníkem, volte obecně „měšťan“).

panovnický dům – Volba je určena pro příslušníky a příslušnice dynastických rodů císařských, královských, knížecích a vévodských. Tuto volbu je možno dále specifikovat v podvýběru na označení „vládnoucí panovník“, jíž se vyjádří, že evidovaná pečeť náleží osobě právě vykonávající svrchovaná panovnická práva v dané zemi, anebo na označení „člen dynastie“, jíž se vyjádří příslušnost osoby k rodu a rodině právě vládnoucí dynastie.

šlechta – Volba je určena pro příslušníky aristokracie staré i nové (tj. nobilitované), vyšší i nižší, tedy privilegovaného svobodného obyvatelstva všech označení a stupňů (mimo nejvyšší feudalitu zahrnutou do volby „panovnický dům“). Volbu je možno dále specifikovat na označení „vyšší“, jíž se rozumí příslušníci stavu panského v Čechách a na Moravě, popř. hraběcího v německých zemích (popř. odpovídajícího stavu v jiných zemích), anebo „nižší“, jíž se rozumí u nás příslušníci vladycké šlechty, jež se zhruba od poloviny 15. století uzavírala v rytířský stav, popř. jiných stavovských stupňů (vladyků, panošů) a v Německu se označovali složitou strukturou titulů, např. Herr, Freiherr, Ritter a dalších. Mezi nižší šlechtu je třeba počítat i nižší šlechtické many a nápravníky. Pro správné zařazení osoby mezi vyšší či nižší šlechtu bude zvláště pro 13. a 14. století (tj. pro období nevyhraněné a neuzavřené společenské skladby aristokracie) rozhodující správná interpretace pramene a erudice zpracovatele záznamu.

duchovní – Volba je určena pro příslušníky církevní hierarchie od nejvyššího po nejnižší stupeň a

držitele všech církevních funkcí (hodností). Jediné rozlišení umožňuje buď podvýběr „světský“, již se vyjadřuje příslušnost k světskému kléru (papež, kardinál, arcibiskup, biskup, arcijáhen, děkan, probošt, farář apod.), a nebo „řádový“, již se vyjadřuje příslušnost pečetitele k rytířským řádům, mnišským řádům a kongregacím, ať je jakékoliv funkce a titulu. Bližší specifikaci pečetitele je možno vyjádřit v rubrice „(FO) Funkce / profese majitele typáře“.

měšťan – Volba je určena pro svobodné obyvatele královských měst jakož i pro obyvatele poddanských měst jakéhokoliv sociálního postavení. Bližší specifikaci je možno zvolit podvýběrem: „patriciát“ pro nejbohatší a vedoucí vrstvu ve městě, rekrutující se z nejbohatších obchodníků a od poloviny 14. století i z řemeslníků; „obchodník“ pro měšťany zabývající se převážně obchodem a „řemeslník“ pro měšťany zabývající se řemeslem.

svobodník – Volba je určena pro příslušníky zbytkové skupiny sociálně svobodných obyvatel – svobodníků, nápravníků, dědiníků apod., rovněž i Chodů a tzv. Králováků, kteří podléhali fiskálně přímo královské komoře a soudně zemskému soudu, avšak nebyli příslušníky šlechtického stavu.

erbovník – Volba je určena pro zpravidla svobodné obyvatele měst či svobodníky, kteří nebyli povýšeni do šlechtického stavu (nebyli nobilitováni), avšak byl jim panovníkem či palatinem udělen erb.

poddaný – Volba je určena pro vesnické poddané obyvatele bez rozdílu jejich sociálního postavení.

intelligence – Volba je určena pro příslušníky různých sociálních tříd a stavů, kteří se však svojí převažující intelektuální činností jednoznačně uplatňují v oborech vědecké, umělecké a učitelské činnosti. Této specifikaci odpovídají i volby podvýběru. Využití těchto voleb zvláště pro starší období se bude ovšem prolínat se zařazením pečetitele mezi duchovní osoby a bude záležet na zpracovateli záznamu, zda danou osobu zařadí podle jejího převažujícího profilu mezi církevní hierarchii či již podle moderního pojetí mezi emancipovanou inteligenci.

jiný – upřesňující popis uvést v rubrice „Popis typáře“.

nezjištěno – Aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu.

nelze určit – Fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit.

(FO) Funkce / profese majitele typáře:

(FO) = vyplňuje se jen u fyzických osob

Označí se činnost pečetitele ve vztahu ke korporaci, v níž působí (např. cechmistr, rychtář, důchodní písař...) Pokud pojmy označující osoby je možno považovat za tituly, jež je možno též chápat jako hodnosti (např. v církevním prostředí – kardinál, probošt), avšak ty jsou současně spojeny s výkonem určité institucionální funkce, uvádějí se rovněž mezi „Funkce“.

(FO) Úřad majitele typáře:

(FO) = vyplňuje se jen u fyzických osob

Uvádí se název úřadu, jehož byl pečetitel činitelem. V rubrice „Funkce“ je možno navíc specifikovat označení činnosti pečetitele. Např. Úřad desk zemských (a v rubrice „Funkce“: komorník); Česká kancelář dvorská (a v rubrice „Funkce“: registrátor); Dvorský soud (a v rubrice „Funkce“: dvorský sudí); Krajský úřad XY (a v rubrice „Funkce“: krajský hejtman); Farní úřad XY (a v rubrice „Funkce“: farář) apod.

(K) Typ práv. osoby majitele typáře:

(K) = vyplňuje se jen u korporací

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb. Zde je možno vybrat volbu správního okruhu, do něhož je možné zařadit pečetitele. Názvy voleb v číselníku jsou formulovány jednoznačně a nevyžadují zvláštní výklad, předpokládají však orientaci v pojmech dějin správy.

jiný – upřesňující popis uvést v rubrice „Popis typáře“

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

Místo působení majitele typáře

Pole napojené na přístupové body třídy "geografický objekt" – slouží k výběru lokality (město/obec), která byla sídlem nebo působištěm majitele typáře v době užití typáře. Vybíráme z nabídky, případně založíme v plovoucím okně Přístupové body nové heslo dle pravidel o vytváření přístupových bodů.

Země (území) působení majitele typáře:

Pole napojené na přístupové body třídy "geografický objekt" – slouží k výběru území (země), odkud majitel typáře v době vytvoření otisku pocházel. Uvádí se, pokud je to možné, název historické země (např. Čechy, Morava, Slezsko, Braniborsko, Franky, Korutany, Languedoc, Burgundsko apod.) spíše než obecná moderní označení velkých územních celků (jako např. Německo, Rakousko, Francie apod.).

Tvar pečet. plochy (otisku):

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb hodnot s nejčastěji přicházejícími tvarovými variantami pečetí.

jiný – popisovaná pečetní deska svým tvarem neodpovídá žádnému z nabízených tvarů, upřesňující popis uvést v rubrice „Popis typáře“.

Forma typáře:

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb. Vybíráme dle nabídky. Jedná se o formu vnějšího uzpůsobení pečetidla.

pečetní deska – nejobvyklejší forma, kdy je pečetní deska s obrazem vyrobena buď společně s držadlem anebo je druhotně zasazena do držadla (např. dřevěného).

prsten – pečetidlo má tvar skutečného prstenu nositelného na prstech ruky.

kalota – forma kulového otočného pečetidla. Na kouli jsou zbroušením vytvořeny zpravidla tři plochy nesoucí odlišné pečetní obrazy. Kouli je možno otáčet a k pečetění nastavovat příslušnou pečetní plochu. Tato forma pečetidla je obvyklá až od 17. století.

kleště – pečetní deska je součástí jedné nebo dvou čelistí kleští.

jiná – upřesňující popis uvést v rubrice „Popis typáře“

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu.

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit.

Typ obrazu:

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb. Vybereme co možná nejpřesnější podskupinu:

pečeť obrazová – v pečetním poli se nachází obraz – předmět, symbol, mýtická bytost atd.; nikoliv majitel pečeti či jeho heraldická symbolika (v tom případě viz pečeť portrétní či pečeť znaková)

typ topografický – dominuje architektonický motiv stavby (světské i církevní)

- zobrazení celých budov anebo větších stavebních celků,

- jejich částí a stavebních prvků

- budovy doprovázené jinými, vedlejšími motivy

typ věcný – námětem obrazu jsou obecné objekty.

- zvířecí motivy

- rostlinné motivy

- předměty, především výrobní nástroje či výrobky, také liturgické předměty (pokud nejsou součástí obecné církevní ikonografie – v tom případě viz typ hagiografický), předměty symbolizující právo apod.

typ fantastický – zobrazení mýtických zvířat či scén

- zvířata fantastická jako jsou bazilišek, gryf, harpyje apod. (pokud se nejedná o heraldickou figuru užívanou pečetitelem – v tom případě viz pečeť znaková – erbovní figura v pečetním poli)

- scény fantastické – bájně scény zpravidla inspirované antickou mytologií
typ hagiografický – církevní / náboženské motivy a předměty, jež náležejí do obecné křesťanské symboliky (pokud se nejedná o heraldickou figuru užívanou pečetitelem – v tom případě viz pečeť znaková)

- světci – postavy svatých (patronů) s atributy
- symboly církevní – obecné křesťanské symboly
- scény religiozní – biblické výjevy, scény z legend

pečeť portrétní – v pečetním poli je zobrazen obraz (portrét) majitele pečetě v četných formách, užíván především v prostředí významných pečetitelů – panovníků, vysoké šlechty a duchovenstva
typ antický (gema) – otisk pečetidla rytého do kamene a zobrazujícího portrét (zpravidla hlava s poprsím) římského antického vládce či provinciálního správce, původní antické gemy (drobná rytina v tvrdém materiálu, nejčastěji v drahokamu) byly raně středověkými panovníky užívány buď původní nebo přeryté, eventuálně zasazené do nového pečetidla (držadla).

typ majestátní – v pečetním poli vyobrazena postava panovníka v tzv. majestátu, tj. s odznaky moci – korunou (čelenkou) na hlavě, s jablkem (sférou) a žezlem (sceptrem) nebo mečem, popř. s praporem (gonfanonem) a štítem v ruce. Postava bývá obvykle doprovázena znaky.

- poprsí – panovník vyobrazěn v polopostavě
- sedící postava – panovník vyobrazěn sedící na trůně (stolci), obvykle doprovázen znaky
- stojící postava – celá postava panovníka s odznaky moci

typ trůnní bez insignií – v pečetním poli je vyobrazena sedící postava vlastníka pečetě na trůně (stolci) avšak bez odznaků panovnické moci, obvykle doprovázena znaky

typ pěší – celá postava majitele pečetě, u mužů ve zbroji, u žen v dvorském oděvu, užívání tohoto typu spadá do období 13. - 16. století

- se znaky – postava je doprovázena rodovými znaky
- samostatný – v pečetním poli se nachází pouze postava majitele
- s architekturou – postava je doprovázena architekturou

typ jezdecký – v pečetním poli je zobrazen majitel pečetě jako jezdec na koni, typ oblíbený v prostředí vyšší šlechty

- rytířský se znaky – zobrazen jezdec jako rytíř ve zbroji, často doprovázen rodovými znaky
- lovecký – zobrazen jezdec v civilní podobě na lovu (ten typ byl užíván též ženami)

typ pontifikální – zobrazuje církevního hodnostáře „in pontificalibus“, tj. v kněžském rouchu s odznaky a gesty jeho hodnosti a vlády (berla, mitra, pallium, bible, žehnající gesto apod.) Ten typ byl užíván vysokými církevními hodnostáři (kardinálové, arcibiskupové, biskupové, opati, proboštové a další). Postava může být vyobrazena jako:

- poprsí
- sedící postava
- stojící postava
- klečící postava (zřídka)

pečeť znaková – v pečetním poli je zachycen znak (nebo jeho část) majitele. Jde o nejrozšířenější typ pečetě v období středověku a raného novověku. Pečetě se rozdělují podle úplnosti zobrazeného znaku:

erbovní figura v pečetním poli – heraldicky stylizovaná erbovní figura je položena volně v pečetním poli bez umístění na štít. Tento typ byl nejčastěji užíván v nejstarším období aplikace heraldiky na pečetích. Setkáváme se s ním však i později ve 14. století. Do této kategorie náležejí též mladší pečetě měšťanů či řemeslníků s vyobrazenou osobní značkou (merkou) v pečetním poli.

s erbovní figurou na štítu – v pečetním poli je zobrazen štít a na něm heraldicky stylizovaná erbovní figura. Tento velmi rozšířený typ se objevuje již od 13. století.

s klenotem v pečetním poli – v pečetním poli je zobrazen heraldický helm s klenotem. Tento typ se objevuje od 14. století.

s úplným znakem – v pečetním poli je zobrazen úplný znak, tj. štít s erbovní figurou, na něm spočívající helm s příkryvadly a klenotem, též může být doplněn tzv. honosnými kusy. Tento typ se objevuje od 2. poloviny 13. století.

pečeť nÁPISOVÁ – skupina pečetí, u kterých se v pečetním poli vyskytuje výhradně písmo, resp. text. Rozšíření těchto pečetí nastává v 18. století u osob a především u úřadů, institucí a dalších korporací.

s jménem (názvem) – v pečetním poli je napsáno jméno (či název), resp. jeho část vlastníka pečetě

s monogramem (iniciálami) – v pečetním poli jsou uvedena jednotlivá počáteční písmena jména (názevu) vlastníka pečetě

s heslem (sentencí) – v pečetním poli je napsáno heslo (např. rodové) či průpovídka oblíbená u vlastníka pečetě

jiný – upřesňující popis uvést v rubrice „Popis obrazu v poli typáře či otisku“

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

Popis obrazu v poli typáře či otisku:

Toto editační pole je určeno pro detailnější individuální popis pečetního pole, které má poskytnout uživateli podrobnější informace o jeho obrazové výbavě, a to nad rámec předchozí volby „Typ obrazu“. Popis by měl být stručný, věcný a přesný. V popisu by neměly být evidovány podružné detaily, které netvoří podstatu ikonografie. Pozornost je třeba věnovat celkové charakteristice obrazu na pečetní desce a popisu jeho podstatných reálií. Např. předmětům, objektům a znakům. Heraldické znaky se popisují stručně podle heraldických pravidel.

Heraldické znaky (tj. štít s erbovní figurou, helm s klenotem, honosné kusy) se popisují pro stranovou orientaci heraldicky. To znamená, že užíváme výrazy „pravý“ a „levý“ nikoliv z pozice pozorovatele čelně hledícího na štít, nýbrž z hlediska toho, kdo drží štít. To znamená, že např. figura v levé polovině štítu z hlediska pozorovatele je **heraldicky** (čili z hlediska toho, kdo štít drží) v pravé polovině štítu. Při popisu znaků se tedy zvláště nezdůrazňuje, že strana je heraldicky pravá či levá a heraldická stranová orientace se rozumí sama sebou. Při popisu neheraldických výjevů a kompozic předmětů, které nejsou rámovány štítem a jsou položeny volně v pečetním poli, není však důvod heraldický popis užívat a vše je možno popisovat přirozeně z hlediska pozorovatele čelně hledícího na pečetní obraz.

Pozor! Obraz na pečetidle popisujeme podle jeho otisku, tedy jako stranově převrácený a ze stanoviska pozorovatele, který hledí na hotovou pečeť a nikoliv na negativní rytbu pečetidla. Jestliže však popisujeme obsah pečetního pole, kde jsou sice volně zobrazeny různé předměty a heraldické figury, jež jsou jindy orámovány štítem, a tedy jsou doložené znakem (např. u šlechtických a městských pečetí), a předtím jsme pečeť z toho důvodu typologicky zařadili mezi „Pečeť znakovou, erbovní figura v pečetním poli“, pak je na místě obraz pečetního pole popisovat heraldicky a také to **zdůraznit** (např.: „heraldicky vlevo je...“). Při popisu lidských i zvířecích figur se užívá samozřejmě přirozené stranové orientace jejich končetin z hlediska zobrazované figury: např. biskup pravicí žehnající a v levici držící berlu. Při popisu pečetního pole a zvláště znaků a erbovních figur se neobávejte své neznalosti heraldické terminologie a pokud si nevíte rady (např. pro nezřetelnost otisku či neznalost předmětů či erbovní figury), popisujte obraz přirozeně s pomocí připodobňování.

Opis:

Opis je textová legenda probíhající po obvodu (okraji) pečetního pole, který zpravidla ohlašuje vlastníka pečetě. Text bývá oddělen od pečetního pole nebo okraje pečetě prostou linkou (popř. dvojlinkou), nebo dekorativní linkou, např. perlovcem, bodovcem, linií stylizovanou do provazce a později, od 16. století častěji, do květinového nebo vavřínového věnce, popř. jinou ozdobnou formou linie. Od 15. století se objevuje též text na pásce či stuze; pokud ta též probíhá po obvodu pečetního pole, považujeme text na ní rovněž za opis.

Nápis:

Nápis je textová legenda umístěná mimo oblast obvodového opisu, tj. uprostřed pečetního pole, a to např. na stuze nebo volně ve formě celých slov, ale i jednotlivých písmen, iniciál, monogramů, letopočtů apod. Nápis může doprovázet opis, nebo může být jediným textem v pečetním poli.

Exerque:

Exerque je textová legenda, vlastně opis, umístěná na hraně pečetě.

Texty na pečetidlech a jejich otiscích – obecné zásady

Pokud opis, nápis či exerque není čitelný v důsledku značné deformace či či otěru, píšeme do příslušné rubriky „Nečitelné“.

Rozlišujeme majuskulní a minuskulní tvary písmen dle předlohy. Unicální písmo přepisujeme minuskulou. Dodržujeme smíšený charakter, např. IOhAnnIS.

Využíváme všech dostupných znaků na klávesnici, kterými lze v textu vyjádřit obvykle oddělovače slov, či různé značky užívané v opisech či nápisích, např:

. = tečka

: = dvojtečka

* = hvězdička

+ = křížek

~ = tilda (alt 126)

´ = apostrof

× = ležatý křížek (alt 0215)

& = et (alt 38)

Je možno využít i sady znaků, které nabízí grafické prostředí Windows po volbě Vložit – Symbol.

Ligatury Æ, Œ se vyjadřují podtržítkem A_E, O_E

Zkratky vyjádřené kontrakcí či suspenzí není třeba rozvádět. Pokud se zpracovatel k tomu odhodlá, je třeba, aby rozvedený text zkratky umístil výlučně do hrotitých závorek, např. S: DNI =

S<IGILLUM>: D<OMI>NI

< = Alt+60

> = Alt+62

Rytcem pečetidla omylem zrcadlově převrácená písmena (často „S“, „Z“, „N“) se přepisují korektně, neboť dostupné znaky na klávesnici jinou možnost nenabízejí. Tuto skutečnost je možno uvést v rubrice „Popis obrazu v poli typáře či otisku“. Totéž platí i o jiných písmenech a značkách, které je třeba při přepisu převést do standardní podoby, např. hebrejštiny či arabštiny.

Je-li text opisu (nápisu) přerušen pečetním obrazem, vyjádří se toto přerušení lomítkem „/“.

Pokračuje-li text na druhém a dalším řádku, vyjádří se toto přerušení dvěma svislými čarami: „||“

| = alt 124

Je-li text porušen v důsledku fyzického poškození, vyjádří se chybějící písmeno (písmena) hranatými závorkami [], např. + S: BENES [JENBERG. Je-li možno zjistit počet chybějících písmen, doplní se jejich počet tečkami [.....]. Je možno též doplnit chybějící písmena podle interpretace zpracovatele, ale v tom případě je nutno je umístit výlučně do hranatých závorek, např. S[IGIL]LVM.

[= alt 91

] = alt 93

Pokud v opisu začíná text na jiné pozici než na 12. hodině pomyslného číselníku, je třeba počáteční

pozici vyjádřit číslovkou v závorce, např. (18,00) ZVNFTSIGEL...

Poznámka: při přepisu opisů a nápisů se výše uvedená znaménka nevkládají mezi uvozovky.

Popis typáře:

Toto editační pole je rubrikou pro detailnější individuální popis fyzického vzhledu pečetidla, jestliže to okolnosti vyžadují a je třeba rozšířit popis nad rámec předdefinovaných voleb v menu „Tvar pečetní plochy“, „Forma pečetidla“, „Držadlo“ a „Materiál typáře“. V této rubrice uvádíme též texty vyryté na rubu pečetní desky či držadla.

Držadlo:

Pole napojené na číselník s výběrem voleb určujících tvar držadla pečetní desky / razítkovací plochy. Nabízí se tyto volby:

kobylka s očkem – Na rubu pečetní desky je nízko či výše profilované žebro, krátké anebo jdoucí středem zpravidla po celé délce průměru desky, na jejímž konci je zakončeno vytvarovaným očkem s otvorem na provlečení řetízku. Tento tvar byl obvyklý od 13. do 15. století.

křídlo - Z rubu pečetní desky vystupuje kolmo na ní druhá deska polokruhová či jinak tvarovaná a často ozdobně profilovaná nebo prořezávaná, která slouží k uchopení pečetidla. Profil pečetidla je podoben písmenu „T“. Křídlo tvoří s pečetní deskou pevnou součást. Tento tvar byl obvyklý od 14. století.

sklopné křídlo - Tvar držadla je totožný s předchozím držadlem označeným jako „křídlo“, jen s tím rozdílem, že netvoří s pečetní deskou pevnou součást, nýbrž křídlo je umístěno na pantu a je sklopitelné na plochu pečetní desky. Tento tvar byl obvyklý od 15. století.

očko - Na rubu pečetní desky je přiletováno prosté oko či více ok k provlečení závěsného řetízku. Pečetidla 12. a 13. století mají také oko umístěno na hraně obvodu pečetní desky, tak, že toto oko vystupuje výrazně ven. Ve 13. století se toto oko přesouvá na rub desky a prodlužuje se v žebro s očkem (viz i volba kobylka s očkem).

kuželka - Držadlo vybíhající kolmo na rubu pečetní desky a tvořící s ní pevnou součást je profilováno do rozmanitých tvarů připomínajících kuželku. U gotických pečetidel mívalo např. typicky tvar čtyř či vícehranné zužující se nohy (štílku) zakončené ouškem ve tvaru gotického trojlístu. Mladší dřevěná držadla bývala rozmanitě soustružena do figurálních, kuželovitých, houbovitých či hruškovitých tvarů.

jiné – upřesňující popis tvaru uvedeme v rubrice „Popis typáře“

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

neuplatňuje se – určeno pro typáře uvedené v poli "Formy typáře" jako „prsten“, „kalota“ a „kleště“

Materiál typáře:

Pole napojené na číselník s výběrem voleb charakterizujících materiál, z něhož je vyrobeno samotné pečetidlo / pečetní deska. Pokud je držadlo zhotoveno z odlišného materiálu, uvedeme tuto skutečnost v rubrice „Popis typáře“. Jsou uvedeny všechny nejobvyklejší materiály – kovy, slitiny, kámen.

plast – slouží pro razítka

jiný – materiál uvedeme v rubrice „Popis typáře“

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

Písmo (typáře a otisky):

Pole je napojeno na číselník s volbami určujícími nejčastější epigrafické typy písma, přicházejícího

v opisu, nápisu nebo exerque. Výběr typů je stanoven pro prostředí české, resp. středo- a západoevropského latinského okruhu.

jiné – pro písmo mimo uvedenou typologii, je třeba jej slovně objasnit v rubrice „Popis obrazu v poli typáře či otisku“ (nahrazuje položku „ostatní“ užívanou v celostátním soupisu).

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

Jazyk:

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb. Volba jazyka je určena jak užitými termíny označujícími pečeť (např. sigillum, peczet, siegel), tak zvláště titulatur (pan, dominus; purgravius, burgraf; prepositus) a užitých předložek (de, z, von) před predikáty a domicily. Nezřídka přicházejí pečete s opisy, u nichž je jazyková forma nevyhraněná. Např. je formálně latinská, ale tvar osobních jmen a syntax je česká (s' jan de vranina). V takových případech zvolíme všechny dané jazyky, jako např. v uvedeném příkladu: „latina“, „čeština“.

Dochování:

Určuje se způsob a forma dochování, neřeší se otázka pravosti. Do úvahy připadají tyto možnosti:

originální vyhotovení (pro typáře i pečete)

pozitivní kopie pečeti

nezjištěno – Aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu.

nelze určit – Fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit.

Pravost typáře:

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb. Hodnotu přiřadíme na základě dosavadního sfragistického rozboru pečtidla a nebo aktuálního posouzení.

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

nelze určit – fyzický stav archiválie znemožňuje údaj vůbec zjistit

Velikost - rozměr x:

Velikostí u typářů a jejich otisků rozumíme rozměry pečetní desky / plochy pro otisk.

Rozměr x = skutečná dochovaná velikost průměru pečetního pole / pole pro otisk u okrouhlé pečetní desky pečtidla nebo **výška** u ostatních tvarů. Rozměr se udává v milimetrech.

Velikost - rozměr y:

Rozměr y = skutečná dochovaná **šířka** pečetních polí u pečtidel štítových, zašpičatěle oválných, oválných nebo vícehranných. U okrouhlé pečetní desky pečtidla uvádíme shodnou hodnotu s rozměrem x. Rozměr se udává v milimetrech.

Výška typáře:

Udává se rozměr mezi plochou pečetní desky, která vytváří pečetní otisk, a vrcholem držadla pečtidla. Rozměr se udává v milimetrech.

Poškozený typář, u něhož nelze původní rozměr určit, uvádí se: nelze určit.

Fyzický stav (typáře a otisky):

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb určujících charakteristiku fyzického stavu pečtidla:

nepoškozeno – Pečetidlo se zachovalo v neporušeném stavu v ideálním či téměř ideálním stavu, blízcím se stavu v době svého vzniku.

zachovalé – Pečetidlo se zachovalo v dobrém stavu, jen s drobným nebo nepodstatným poškozením. Charakter pečetního obrazu (pečetní pole a opis), jeho čitelnost a jasnost zůstala

zachována. Obraz je dobře interpretovatelný.

obraz setřen – Pečetidlo se zachovalo ve stavu, kdy bez ohledu na fyzický stav ostatních částí je pečetní obraz (opis a pečetní pole) poškozen otěrem tak, že nedovoluje nesporně interpretovat text opisu, obraz nebo obojí. Písmena opisu, obraz či části obrazu jsou zcela setřeny nebo otěrem neartikulované a o obsahu těchto částí se můžeme nanejvýš více či méně jen domýšlet.

poškozeno – Pečetidlo se zachovalo nerovnoměrně. Obraz i opis jsou silně poškozeny odlomením či otěrem na jednom či více místech, zatímco jiné části zůstaly alespoň zachovalé. Interpretace takové pečete je více či méně ztížena, je však možná.

zlomek – Z pečetidla se zachovala pouze část, zatímco zbývající část nenávratně zanikla po odlomení. Zbývající zlomek je možno interpretovat úměrně velikosti zachovalému zbytku.

nezjištěno – aktuální stav bádání neumožňuje údaj zjistit, není však vyloučeno jeho doplnění v budoucnu

Potřeba konzervace:

Pole je napojeno na číselník s výběrem voleb určujících stupeň potřeby konzervátorského či restaurátorského zásahu popisovaného pečetidla:

není – Pečetidlo je zachováno v takovém stavu, že nevyžaduje konzervátorský ani restaurátorský zásah, a to buď v důsledku svého výborného stavu, nebo že bylo již dříve konzervováno.

doporučuje se – Pečetidlo je v takovém stavu, že nevyžaduje nutnou, tím méně naléhavou konzervaci. Drobné defekty, které vykazuje, zásadně pečetidlo nedegradují, a proto nehrozí v jejich důsledku rychlé zhoršování fyzického stavu. Prohlubování jejich poškození je však možno očekávat spíše v dlouhodobém (šesti a víceletém) časovém výhledu. Konzervátorský zásah se proto doporučuje, aby relativně dobrý stav pečetidla zůstal zachován a předešlo se nežádoucím změnám. Při plánování priorit konzervátorských zásahů zařazujeme toto pečetidlo jako třetí v pořadí.

nutná – Pečetidlo je zachováno v takovém stavu, že nevyžaduje akutní restaurátorský nebo konzervátorský zásah, avšak poškození je takového rázu, že lze očekávat ve střednědobém (dvou až pětiletém) časovém výhledu pokračující zhoršování fyzického stavu, které může mít vliv na postupné snížení vypovídací pramenné hodnoty pečetidla, a proto je konzervátorský zásah třeba hodnotit jako nutný a potřebný k tomu, aby dosavadní stav alespoň pojistil. Při plánování priorit konzervátorských zásahů zařazujeme toto pečetidlo jako druhé v pořadí.

naléhavá – Pečetidlo je zachováno v takovém stavu, který vyvolává akutní potřebu konzervátorského nebo restaurátorského zásahu, neboť hrozí úplná degradace pečetidla či zánik jeho vypovídací pramenné hodnoty. Zařazení tohoto pečetidla do konzervátorských prací je prioritní.

Poškození obrazu / Poškození opisu / Poškození držadla:

Tato editační pole navazují na volby „Fyzický stav (typáře a otisky)“ a blíže určuje místní rozsah poškození pečetidla v jednotlivých jeho podstatných částech. Do editačního pole se vyznačují číslicemi, oddělenými od sebe čárkami, jaký plošný kvadrant pečetidla je poškozen. Pro názornost si představte, že obrazová plocha pečetidla jakéhokoliv tvaru je křížem rozdělena na čtyři pole čili výseče – kvadranty. Plocha výseče vlevo nahoře je kvadrant 1, vpravo nahoře je kvadrant 2, vlevo dole kvadrant 3, vpravo dole kvadrant 4. Je-li např. pečeť poškozena v opisu vlevo nahoře a vlevo dole a dále v pečetním obrazovém poli vpravo dole, zapíšete do rubriky „Poškození obrazu“ číslovku „4“, a do rubriky „Poškození opisu“ číslovky „1,3“ (mezi čárkou a další číslovkou **nepíšeme** mezeru!). Je-li např. pečeť poškozena v části opisu po celém obvodu, bude zápis v rubrice „Poškození opisu“ vypadat takto: „1,2,3,4“. Je-li poškozen střed obrazového pole, vyjádříme tuto skutečnost písmenem „S“. Zápis poškození obrazu může potom vypadat např. takto: „S,1,4“. Podobně se vyjádří poškození držadla u pečetidel. Takto zachycený stav poškození k datu zpracování záznamu dovolí srovnání změn stavu poškození v budoucnu.

Datum posl. konzervace

Uvádí se datum, kdy bylo popisované pečetidlo naposledy odborně restaurováno či konzervováno.

Zápis se provádí dle pravidel pro zápis časových údajů.

Číslo konzervačního protokolu a zpřesňující komentář k předchozím rubrikám a volbám, které zpracovatel vyplňoval k tématice konzervace a restaurace, se zapisuje do pole "Fyzický stav - popis".

Odkazy na příbuzné dokumenty:

Zapíše se identifikační číslo záznamu v celostátním soupisu sfragistického materiálu. Používá se pouze při popisu typáře, který vytvořil otisk nebo otisk, z něhož byl zhotoven odlitek, přičemž tento otisk či odlitek má také v celostátním soupisu svůj záznam.

Edice a literatura:

Rozumí se odborná historická, pomocnovědná, sfragistická či heraldická literatura, v níž je pečeti (či jeho otisk) popisováno nebo odborně dokumentováno; sem zahrnujeme též specializované katalogy a atlasy (tj. podrobné soupisy a popisy sfragistického materiálu s reprodukcemi) či katalogy výstav, na kterých bylo pečeti představeno veřejnosti a komentář k němu byl zveřejněn ve výstavním katalogu formou popisu, reprodukce nebo obojího.

Veřejná poznámka:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Služební poznámka:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Existence kopií JP:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Práva k jednotce:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Možnost zveřejnění:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Lokace:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Zpracovatel jednotky popisu:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Datum popisu:

Viz kapitola [4 Společná metodika pro zpracování archiválií v SOA](#).

Přístupové body

Následuje výčet rolí, u kterých by měly být napojeny přístupové body, pokud je znám:

Role	Třída	Povinnost	Vysvětlení
Majitelé typářů	osoba/korporace	vždy	Viz Majitel typáře
Ostatní entity zachycené jednotkami	vše	-	Pod touto rolí je možno napojit přístupové body, jimiž charakterizujeme podstatu popisované pečeti, pečeti nebo otisku. Případné heslo je možno volit z oblasti

popisu		popisu pečetního obrazu, heraldického popisu, prosopografických údajů, konzervace pečetí či libovolně jiného oboru, pokud to zpracovatel uzná za žádoucí. Je také žádoucí zachytit předměty a erbovní figury z pečetního pole, tedy obecně důležité prvky ikonografického obsahu pečetního pole, též i výrazy titulatury, označení řemesla (např. mlynáři) a pod. Správné užívání hesel zvyšuje informační hodnotu databáze a její vyhledávací možnosti.
--------	--	--

Pokud je potřeba k určité roli zapsat více přístupových bodů, je potřeba uživatelsky přidat další řádek s totožnou rolí.